

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นในยุโรปตะวันออกในปลายทศวรรษที่ 1980 ตามมาด้วยการล่มสลายของกลุ่มกติกาสัญญาวอร์ซอ (Warsaw Pact) เมื่อวันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1991¹ การล่มสลายของสหภาพโซเวียตในวันที่ 25 ธันวาคม ค.ศ. 1991² และการสิ้นสุดของสงครามเย็นในเวลาต่อมา นับได้ว่าเป็นการยุติความขัดแย้งที่มีมายาวนานเกือบ 50 ปี ระหว่างค่ายประชาธิปไตยที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำกับค่ายคอมมิวนิสต์ที่มีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ และทำให้องค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือหรือนาโต้ (North Atlantic Treaty Organization : NATO) กลายเป็นองค์การพันธมิตรทางทหารเพียงองค์การเดียวที่ยังคงดำรงอยู่ในยุโรปโดยปราศจากคู่แข่งเช่นในสมัยสงครามเย็น

ภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง นาโต้และรัสเซียได้ปรับเปลี่ยนความเป็นศัตรูในอดีต และได้เริ่มสถาปนาความสัมพันธ์ขึ้นอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1991 ผ่านทางสภาความร่วมมือแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Cooperation Council : NACC)³ โดย NACC ได้รับการก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นเวทีในการปรึกษาหารือและเร่งกระชับความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้กับประเทศในยุโรปตะวันออกและยุโรปกลาง ความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซียได้มาถึงจุดเปลี่ยนอย่างชัดเจน ภายหลังจากที่ทั้งสองฝ่ายได้ร่วมลงนามใน “Founding Act on Mutual Relations, Cooperation

¹ “Warsaw Pact Agrees to Dissolve Its Military Alliance by March 31,” New York Times, (1991) [On-line]. Available:

<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9D0CE2D6143DF935A15751C0A967958260>

² Cold War Timeline [On-line]. Available:

<http://www.cnn.com/SPECIALS/cold.war/timeline/frameset.html>.

³ ภายหลังจาก สภาความร่วมมือแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Cooperation Council : NACC) ได้เปลี่ยนชื่อเป็นสภาหุ้นส่วนแอตแลนติกเหนือ (Euro-Atlantic Partnership Council : EAPC) เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม ค.ศ. 1997

and Security between NATO and the Russian Federation” ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม ค.ศ. 1997 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันสร้างสันติสุขในบริเวณยุโรป-แอตแลนติก (Euro-Atlantic) ทั้งสองฝ่ายนั้นได้ตระหนักว่าไม่ใช่ศัตรูของกันและกันอีกต่อไป แต่จะมีเป้าหมายร่วมกันในการเอาชนะการเผชิญหน้าและการแข่งขันกันในอดีต โดยจะร่วมกันสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือต่อกัน นอกจากนี้ทั้งสองฝ่ายยังได้จัดตั้งสภาร่วมถาวร (Permanent Joint Council : PJC) เพื่อเป็นกลไกสำหรับปรึกษาหารือและร่วมมือกันในระดับด้านความมั่นคง โดยตั้งอยู่บนหลักการต่างตอบแทนซึ่งกันและกันและความโปร่งใส (Reciprocity and Transparency) แต่การปรึกษาหารือดังกล่าวจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองภายในของประเทศสมาชิก

อย่างไรก็ตาม ในปี ค.ศ. 1998 สถานการณ์ความขัดแย้งในโคโซโวได้เลวร้ายลง⁴ นาโต้และรัสเซียได้พยายามใช้กลไก PJC ในการปรึกษาหารือเพื่อแก้ปัญหาวิกฤติการณ์ดังกล่าว ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1998 ประเทศสมาชิก PJC ได้พบปะหารือกันในระดับรัฐมนตรีกลาโหมและได้ประณามการใช้กำลังเกินกว่าเหตุของรัฐบาลยูโกสลาเวีย เช่นเดียวกับการตอบโต้อย่างรุนแรงของกลุ่มหัวรุนแรงชาวโคโซโว ซึ่งรัฐมนตรีกลาโหมของทั้งสองฝ่ายได้ยืนยันอย่างหนักแน่นว่าจะใช้ความพยายามระหว่างประเทศในการแก้ปัญหาดังกล่าว⁵ ในที่สุดในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1999

⁴ วิกฤติการณ์ในโคโซโวมีปัจจัยพื้นฐานหลายประการ ที่สำคัญประการหนึ่งคือ ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ซึ่งส่งสมมานานกว่าพันปีจากการที่สาธารณรัฐต่างๆ ซึ่งมาร่วมกันเป็นสหพันธรัฐยูโกสลาเวีย (เดิมเซอร์เบียเป็นหนึ่งในสหพันธรัฐยูโกสลาเวียซึ่งประกอบด้วย 2 รัฐ ได้แก่ เซอร์เบีย และมอนเตเนโกร ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นเซอร์เบียและมอนเตเนโกร โดยเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม ค.ศ. 2006 มอนเตเนโกรได้มีการลงประชามติเป็นอิสระจากเซอร์เบีย จึงเหลือเพียงเซอร์เบียในปัจจุบัน) มีเชื้อชาติ ศาสนา ความเป็นมาทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติจึงเป็นปัญหาที่คุกรุ่นมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างชาวโครแอต ชาวเซิร์บ และชาวมุสลิม โคโซโวเป็นมณฑลอิสระแห่งหนึ่งทางภาคใต้ของสาธารณรัฐเซอร์เบีย ประกอบด้วยชาวแอลเบเนียร้อยละ 90 จากประชากรจำนวน 2 ล้านคน ในปี ค.ศ. 1998 ได้เกิดการสู้รบอย่างรุนแรงระหว่างกองกำลังชาวโคโซโวเชื้อสายแอลเบเนีย กับกองทัพของเซอร์เบีย เมื่อเซอร์เบียประกาศยกเลิกสถานะการปกครองตนเองของโคโซโว การสู้รบขยายตัวไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวแอลเบเนียอย่างโหดเหี้ยม

⁵ The Kosovo Conflict [On-line]. Available: <http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb030305.htm>.

ความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและนาโต้ได้มาถึงจุดตกต่ำที่สุดในยุคหลังสงครามเย็น เมื่อนาโต้ นำโดยสหรัฐอเมริกาได้แจ้งต่อรัสเซียว่าจะตัดสินใจใช้ปฏิบัติการตอบโต้ทางอากาศต่อยูโกสลาเวียซึ่งมีชาวเซิร์บเป็นแกนนำและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับอดีตสหภาพโซเวียต เพื่อขับไล่กองกำลังทหารเซิร์บออกจากโคโซโวและจัดให้มีกองกำลังรักษาสันติภาพเข้าไปดูแลแทน และเมื่อนาโต้ได้ปฏิบัติการโจมตีทางอากาศต่อยูโกสลาเวีย รัสเซียจึงได้ตอบโต้ด้วยการระงับการปรึกษาหารือและความสัมพันธ์ในกรอบ PJC นอกจากนี้รัสเซียยังได้ยุติการเข้าร่วมประชุมในสภาหุ้นส่วนแอตแลนติกเหนือ (Euro-Atlantic Partnership Council : EAPC) และยังสามารถขับไล่เจ้าหน้าที่การข่าวของนาโต้ 2 คน ออกจากกรุงมอสโกด้วย⁶

การปฏิบัติการดังกล่าวของนาโต้รวมกับการที่รัสเซียมีนโยบายต่อต้านการขยายสมาชิกนาโต้ในยุโรปตะวันออกและยุโรปกลางมาโดยตลอด ได้สร้างความหวาดระแวงให้แก่รัฐบาลรัสเซียเพิ่มยิ่งขึ้น รัสเซียได้ประณามการปฏิบัติการของนาโต้อย่างรุนแรง และอาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและนาโต้ตกต่ำที่สุดนับตั้งแต่สงครามเย็นสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1991 การที่นาโต้เข้ามามีอิทธิพลในประเทศอดีตสหภาพโซเวียตนั้นได้สร้างความเจ็บปวดให้แก่รัสเซียเป็นอย่างยิ่ง รัสเซียต้องรับสภาพความจริงที่ว่าตนเองไม่ใช่ประเทศอภิมหาอำนาจอีกต่อไป ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ได้เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมอเมริกา และการขยายสมาชิกของนาโต้ นอกจากนี้ สิ่งที่รัสเซียไม่สามารถยอมรับได้อีกประการหนึ่งคือ การที่นาโต้สามารถตัดสินใจได้เพียงฝ่ายเดียวว่าจะใช้กองกำลังเพื่อเหตุผลใดๆ ก็ตามต่อประเทศใดๆ ในโลกที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งนั่นอาจหมายถึงการที่นาโต้จะใช้กำลังต่อรัสเซียในอนาคตได้ โดยเฉพาะจากแนวคิดทางด้านยุทธศาสตร์ (Strategic Concept) ฉบับล่าสุดของนาโต้ที่สนับสนุนการปฏิบัติการนอกพื้นที่ (out of area operation) และเป็นประเด็นที่สร้างความหวาดระแวงต่อรัสเซีย ซึ่งมีทัศนคติในด้านลบและมีความกังวลต่อขอบเขตทางภูมิศาสตร์ของการปฏิบัติการทางทหารของนาโต้มาตลอดตั้งแต่สงครามในยูโกสลาเวีย

ภายหลังจากเหตุการณ์ 9/11 ที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 2001 ประเทศต่างๆ ในโลกได้ตระหนักถึงภัยคุกคามรูปแบบใหม่นั้นคือ “การก่อการร้าย” ดังนั้น เพื่อที่จะรับมือกับภัยคุกคามจากการก่อการร้ายและปัญหาความมั่นคงอื่นๆ ในภูมิภาค นาโต้และรัสเซียจึงได้ตัดสินใจก่อตั้งสภานาโต้-รัสเซีย (NATO-Russia Council : NRC) ขึ้นในวันที่ 28 พฤษภาคม ค.ศ. 2002 ใน

⁶ Ibid.

ระหว่างการประชุมสุดยอดนาโต้-รัสเซียที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี โดยให้เป็นกลไกใหม่ที่ตั้งขึ้นมาแทนที่ PJC ในอดีตเพื่อใช้สำหรับการปรึกษาหารือ การสร้างฉันทามติ การสร้างความร่วมมือ การตัดสินใจร่วมกันและการปฏิบัติการร่วมกัน ขอบเขตของ NRC จะครอบคลุมประเด็นต่างๆ เช่น การก่อการร้าย (terrorism) การแพร่ขยายของอาวุธนิวเคลียร์ (proliferation) ระบบการป้องกันการโจมตีจากขีปนาวุธนิวเคลียร์ (theatre missile defense) และการจัดการในอวกาศ (airspace management) เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าหัวใจสำคัญของการก่อตั้ง NRC คือความเป็นหุ้นส่วนที่เท่าเทียมกันของประเทศสมาชิกทั้งหมด 27 ประเทศ (ประเทศสมาชิกลาโอ 26 ประเทศ และรัสเซีย) ไม่ใช่การหารือในแบบทวิภาคีในกรอบ PJC ซึ่งเป็นแบบ NATO+1⁷ สำหรับการหารือกันในกลุ่ม NRC นั้นจะมีเลขาธิการของนาโต้เป็นประธานในการประชุม โดยในระดับเอกอัครราชทูตและผู้แทนถาวรประจำนาโต้จะพบปะกันอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง ส่วนในระดับรัฐมนตรีต่างประเทศและกลาโหมจะพบปะกันปีละ 2 ครั้ง สำหรับการประชุมสุดยอดผู้นำประเทศนั้นจะจัดขึ้นตามแต่โอกาสจะเอื้ออำนวย

อย่างไรก็ตาม ขอบเขตความร่วมมือต่างๆ ที่ระบุไว้ใน Founding Act และกลไก NRC ที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่กลับไม่ประสบความสำเร็จที่จะเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซียให้เป็นหุ้นส่วนทางด้านยุทธศาสตร์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์และความร่วมมือของทั้งสองฝ่ายนั้นมีอยู่ด้วยกันหลายประการ ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างรัสเซียและนาโต้ในประเด็นเรื่องสนธิสัญญาจำกัดกองกำลังตามรูปแบบธรรมดาในยุโรป (The Treaty on Conventional Armed Forces in Europe: CFE) และในที่สุดรัสเซียได้ประกาศระงับการปฏิบัติตามพันธกรณีของสนธิสัญญาดังกล่าวเพียงฝ่ายเดียวเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2007 ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการเผชิญหน้าทางทหารระหว่าง 2 ภูมิภาคอีกครั้งในอนาคต ประเด็นเรื่องการขยายสมาชิกลาโอไปทางตะวันออก โดยเฉพาะการรับประเทศที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียตและอดีตประเทศสมาชิกกลุ่มกติกาสัญญาวอร์ซอ (Warsaw Pact) 7 ประเทศในปี ค.ศ. 2004 ได้แก่ ลัตเวีย เอสโตเนีย ลิทัวเนีย สโลวัก สโลวีเนีย โรมาเนีย และบัลแกเรีย เข้าเป็นสมาชิกใหม่ของนาโต้ ซึ่งรัสเซียมองว่านาโต้เป็นเครื่องมือหรืออยู่ภายใต้อิทธิพลของสหรัฐอเมริกาโดยตลอด รัสเซียตระหนักว่าในปัจจุบันสงครามเย็นได้จบสิ้นลงไปแล้ว การ

⁷ "NATO-Russia relations Building a lasting and inclusive peace in the Euro-Atlantic area," [On-line]. Available: <http://www.nato.int/issues/nato-russia/index.html>.

เผชิญหน้าด้วยกำลังอาวุธและกำลังทหารในยุโรปก็ไม่มี แต่กองกำลังนาโต้ก็ยังคงปรากฏตัวอยู่ และกำลังขยายสมาชิกเข้ามาประชิดพรมแดนของรัสเซียเข้าไปทุกที ซึ่งทำให้รัสเซียนั้นต้องจับตามองอย่างใกล้ชิดถึงวัตถุประสงค์ในการขยายสมาชิกของนาโต้ แม้สหรัฐอเมริกาจะอ้างว่าภัยคุกคามรูปแบบใหม่ของรัฐสมาชิกรับได้คือการก่อการร้าย แต่ความพยายามของนาโต้ที่จะขยายสมาชิกสู่รัฐบอลติก ยุโรปกลางและยุโรปตะวันออก พร้อมทั้งปรับการวางกำลังทหาร และพยายามติดตั้งระบบขีปนาวุธป้องกันระดับชาติ (National Missile Defense) ในประเทศเหล่านี้จึงน่าจะมีเป้าหมายอยู่ที่รัสเซียนั่นเอง

นอกจากนี้ ความพยายามของสหรัฐอเมริกาและนาโต้ในการสนับสนุนให้ประเทศในกลุ่มเครือรัฐเอกราช (CIS) ซึ่งรัสเซียถือว่าเป็นประเทศที่มีความสำคัญต่อผลประโยชน์แห่งชาติมากที่สุดต่อต้านอิทธิพลของรัสเซียในภูมิภาคนี้ยังได้สร้างความไม่พอใจอย่างยิ่งให้แก่รัสเซีย โดยในปลายปี ค.ศ. 2003 ต่อเนื่องมาถึงปี ค.ศ. 2005 ได้เกิดการปฏิวัติประชาธิปไตย (Color Revolution) ขึ้นในกลุ่มประเทศ CIS ได้แก่ “การปฏิวัติสีกุหลาบ” (Rose Revolution) ในจอร์เจีย เมื่อปี ค.ศ. 2003 เพื่อล้มล้างนายเอ็ดวาร์ด เซอวารัดนาดเซ (Eduard Shevardnadze) ซึ่งเป็นผู้ที่รัฐบาลรัสเซียให้การสนับสนุน ต่อมาในปี ค.ศ. 2004 ได้เกิด “การปฏิวัติสีส้ม” ขึ้นในยูเครน (Orange Revolution) เพื่อล้มล้างนายวิกเตอร์ ยาคูโนวิช (Victor Yanukovych) ลงจากตำแหน่งประธานาธิบดี หลังจากนั้น นายวิกเตอร์ ยูชเชนโก (Victor Yushchenko) ผู้นำพรรคฝ่ายค้านของยูเครนซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและยุโรปขึ้นมาเป็นประธานาธิบดีคนใหม่แทน และท้ายที่สุดในปี ค.ศ. 2005 ได้เกิด “การปฏิวัติสีทิวลิป” (Tulip Revolution) ขึ้นในคีร์กีซสถาน ซึ่งภายหลังที่เกิดการปฏิวัติการปกครองในประเทศดังกล่าวแล้ว ประธานาธิบดีคนใหม่ของจอร์เจีย ยูเครน และมอลโดวาได้ร่วมกันต่อต้านอิทธิพลของรัสเซียอย่างเปิดเผย และประกาศที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกของนาโต้ รัสเซียเชื่อว่าเหตุการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปลายปี ค.ศ. 2003 จนถึงการที่สามประเทศได้เข้าร่วมการประชุมสุดยอดที่จะเข้าเป็นสมาชิกรับได้ และประสานความร่วมมือกับอีกสามรัฐบอลติก ได้แก่ ลิทัวเนีย ลัตเวีย และเอสโตเนียนั้นไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่เป็นการดำเนินการอย่างเป็นระบบและได้รับการสนับสนุนลับๆ จากสหรัฐอเมริกาที่เป็นผู้นำของนาโต้

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้การศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซีย ตั้งแต่ ค.ศ. 1997-2007 : ปัญหาและอุปสรรคต่อการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง” นั้นจึงมีความน่าสนใจอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคหลังสงครามเย็น เนื่องจากประเด็นดังกล่าวนี้เป็นประเด็นที่มีทั้งความร่วมมือและความขัดแย้งในขณะเดียวกัน

แม้ว่าในปัจจุบันนี้บทบาทของนาโต้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากช่วงสงครามเย็นที่มีวัตถุประสงค์ในการต่อต้านและสกัดกั้นลัทธิคอมมิวนิสต์ มาเป็นความร่วมมือกับประเทศสมาชิกสหภาพหุ้นส่วนแอตแลนติกเหนือ รวมทั้งรัสเซียในการดูแลความมั่นคงและสันติสุขในบริเวณยุโรป-แอตแลนติก โดยเฉพาะการต่อต้านการก่อการร้ายแล้วก็ตาม แต่รัสเซียก็ยังไม่มีความไว้วางใจต่อบทบาทดังกล่าวของนาโต้ ซึ่งในการศึกษาคำนี้จะได้วิเคราะห์ว่าภายใต้ความร่วมมือระหว่างนาโต้กับรัสเซียในด้านความมั่นคงนั้นเป็นไปเพื่อการรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพในภูมิภาคอย่างแท้จริง หรือมีวัตถุประสงค์บางอย่างแอบแฝงอยู่ เช่น ความพยายามของนาโต้ นำโดยสหรัฐอเมริกา ในการปิดล้อมรัสเซียโดยผ่านทาง การขยายสมาชิกนาโต้เข้ามาในกลุ่มประเทศเครือรัฐเอกราช (CIS) ในขณะเดียวกันนั้น รัสเซียก็ได้พยายามอย่างเต็มที่ในการรักษาอิทธิพลของตนเองไว้ในภูมิภาคดังกล่าว เนื่องจากเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้รัสเซียกลับคืนสู่การเป็นอภิมหาอำนาจได้อย่างในอดีตอีกครั้งหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์นาโต้และรัสเซียหรือสหภาพโซเวียตตั้งแต่ช่วงสงครามเย็นจนถึง ค.ศ. 1997 โดยสังเขป
2. เพื่อศึกษาขอบเขต กลไกของความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างนาโต้และรัสเซียตั้งแต่ ค.ศ. 1997 จนถึง ค.ศ. 2007
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซีย ที่ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายให้เป็นหุ้นส่วนทางด้านยุทธศาสตร์
4. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซีย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบความสัมพันธ์นาโต้และรัสเซียหรือสหภาพโซเวียตตั้งแต่ช่วงสงครามเย็นจนถึง ค.ศ. 1997
2. ทำให้ทราบและเข้าใจขอบเขต กลไกของความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างนาโต้และรัสเซีย ตั้งแต่ ค.ศ. 1997 จนถึง ค.ศ. 2007

3. ทำให้ทราบและเข้าใจปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซีย ที่ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายให้เป็นหุ้นส่วนทางด้านยุทธศาสตร์

4. ทำให้สามารถวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และแนวโน้มของความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซียได้

สมมติฐานของการศึกษา

นาโต้และรัสเซียไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายให้เป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ใน “Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation” ซึ่งลงนามที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม ค.ศ. 1997 เนื่องจากทั้งสองฝ่ายไม่สามารถสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อันเนื่องมาจากแนวคิดที่ว่า การได้ประโยชน์ของฝ่ายหนึ่งคือการเสียประโยชน์ของอีกฝ่ายหนึ่ง และมีผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกันในหลายๆ เช่น โดยเฉพาะการขยายสมาชิกนาโต้ไปทางตะวันออก และการแข่งขันทางอิทธิพลระหว่างนาโต้และรัสเซียในกลุ่มประเทศเครือรัฐเอกราช เป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

1. แนวคิดเรื่องความมั่นคงโดยร่วมมือกัน (Cooperative Security)

การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการสิ้นสุดของสงครามเย็นใน ค.ศ. 1991 ทำให้ระบบความมั่นคงระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไป โดยความเป็นไปได้ที่จะเกิดสงครามนิวเคลียร์นั้นไม่ใช่ปัญหาสำคัญต่อความมั่นคงของโลกอีกต่อไป ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ของโลกในยุคหลังสงครามเย็นที่ความมั่นคงไม่ได้มีความหมายจำกัดเฉพาะทางด้านการทหารอีกต่อไป แต่ยังขยายขอบเขตไปถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย⁸

⁸ Janne E. Nolan, *Global engagement : cooperation and security in the 21st century*.

(Washington, D.C. : Brookings Institution, 1994), pp. 3-17.

นักวิชาการจึงได้พยายามนำเสนอแนวคิดทางด้านความมั่นคงแบบใหม่ๆ ขึ้นมา บุคคลแรกที่นำเสนอความคิดเรื่องความมั่นคงโดยร่วมมือกัน คือนายโจ คลาร์ก (Joe Clark) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของแคนาดาในปี ค.ศ. 1990 โดยเขากล่าวว่าแนวคิดเรื่องความมั่นคงโดยร่วมมือกันนั้นเกี่ยวข้องกับโครงสร้างแบบพหุภาคีที่มีลักษณะอยู่ 3 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างความไว้วางใจต่อกันแทนที่การป้องปราม 2) การใช้ความร่วมมือแบบพหุภาคีหรืออย่างน้อยที่สุดก็ใช้ควบคู่ไปกับพันธมิตรแบบทวิภาคี และ 3) การส่งเสริมความมั่นคงทั้งทางด้านการทหารและไม่ใช่ด้านการทหารควบคู่กันไป⁹ นอกจากนี้ แนวความคิดเรื่องความมั่นคงโดยร่วมมือกัน ยังแสดงถึงความหมายโดยนัยว่าเป็นการปรึกษาหารือแทนการเผชิญหน้า การสร้างความไว้วางใจ แทนการป้องปราม ความโปร่งใสแทนการปิดบังซ่อนเร้น การป้องกันแทนการแก้ไข และพหุภาคีนิยม (multilateralism) แทนเอกภาคีนิยม (unilateralism)¹⁰

แนวความคิดนี้สามารถนำไปเปรียบเทียบกับแนวคิดความมั่นคงร่วมกัน (Collective Security) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่หลายชาติบอบช้ำจากสงคราม จึงพยายามให้โลกมีความสงบสุข มีสันติภาพ ด้วยการผลักดันให้มีกฎเกณฑ์ เพื่อป้องกันและลงโทษประเทศที่ก่อสงคราม โดยแนวความคิดนี้ทำให้หลายประเทศร่วมกันจัดตั้งองค์การสันนิบาตชาติ (League of Nations) เพื่อดำเนินการในการจัดการระเบียบดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ทั้งสองแนวคิดก็มีจุดที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ แนวคิดเรื่องความมั่นคงโดยร่วมมือกัน (Cooperative Security) จะไม่ใช่เครื่องมือในการคว่ำบาตรทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ แต่จะใช้การพบปะพูดคุย (dialogue) ระหว่างผู้นำของรัฐเพื่อสร้างความคุ้นเคย สร้างบรรยากาศที่ดีทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพื่อลดความหวาดระแวงระหว่างกัน และเพิ่มความไว้วางใจกันมากขึ้น มากกว่าที่จะรับมือกับปัญหาอย่างเฉพะเจาะจง¹¹ แนวคิดนี้เชื่อว่าปัญหาความมั่นคงไม่ว่าจะเป็นมิติทางการทหารหรือมิติอื่นๆ ไม่อาจแก้ไขได้ด้วยการดำเนินการฝ่ายเดียว (unilateral) แต่ต้องการความร่วมมือร่วมใจ (cooperation) ระหว่างรัฐและตัวแสดงอื่นๆ ภายในรัฐด้วย

⁹ Andrew F. Cooper, Richard A. Higgott, Kim Richard Nossal, Relocating Middle Powers. Australia and Canada in a Changing World Order (Vancouver: UBC Press, 1993), p. 152

¹⁰ Gareth Evans, "Cooperative Security and Inter-State Conflict," Foreign Policy, 1994. pp. 6-7.

¹¹ Ralf Emmers, Cooperative Security and the Balance of Power in ASEAN and ARE, (London : Routledge Curzon, 2003), pp. 4-5.

กล่าวอีกนัยหนึ่ง แนวคิดเรื่องความมั่นคงโดยร่วมมือกัน (Cooperative Security) เป็นยุทธศาสตร์ความมั่นคงที่เน้นความร่วมมือผ่านมาตรการในการเสริมสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างกันอย่างโปร่งใส (confidence building and transparent measures) โดยมีเป้าหมายเพื่อลดความตึงเครียดและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มประเทศในภูมิภาค ความมั่นคงโดยร่วมมือกันเป็นการสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างกันและหลีกเลี่ยงความขัดแย้งมากกว่าเป็นความมั่นคงที่ต่อต้านภัยคุกคามจากภายนอกซึ่งมีลักษณะเป็น “ความมั่นคงกับ (security with)” ไม่ใช่ “ความมั่นคงที่ต่อต้าน (security against)” ประเทศอื่นๆ ความมั่นคงโดยร่วมมือกันเป็นยุทธศาสตร์ที่ทำให้ความสำคัญกับความร่วมมือกันสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจ และการทูตเชิงป้องกัน (preventive diplomacy) รวมทั้งการแก้ไขความขัดแย้งร่วมกัน (conflict resolution)¹²

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะใช้แนวคิดความมั่นคงโดยร่วมมือกัน (Cooperative Security) เป็นกรอบในการวิเคราะห์ เนื่องจากความสัมพันธ์นาโต้-รัสเซียโดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงนามของทั้งสองฝ่ายใน “Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation” ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1997 ซึ่งเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์จนถึงปัจจุบันในการร่วมกันสร้างสันติสุขในบริเวณยุโรป-แอตแลนติก (Euro-Atlantic) นั้นตั้งอยู่บนหลักการประชาธิปไตยและแนวคิดเรื่องความมั่นคงโดยร่วมมือกัน¹³ โดยทั้งสองฝ่ายนั้นได้ตระหนักกันและกันว่าไม่ใช่ศัตรูอีกต่อไป แต่จะมีเป้าประสงค์ร่วมกันในการเอาชนะการเผชิญหน้าและการแข่งขันกันในอดีตโดยการร่วมกันสร้างความไว้วางใจ และความร่วมมือต่อกัน

2. แนวคิดเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interests)

ผลประโยชน์แห่งชาติเป็นแนวความคิดที่สำคัญที่สุดแนวคิดหนึ่งที่ผู้นำประเทศต่างๆ ได้นำมาพิจารณาในการดำเนินนโยบายตลอดมา ในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการสร้างความถูกต้องให้กับการเสนอหรือเปลี่ยนแปลงการดำเนินนโยบาย ในที่นี้จะนำเอาแนวคิดในเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติมาใช้ในการอธิบายถึงการกำหนดเป้าหมาย และการดำเนินนโยบายนั้นๆ ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

¹² จุลชีพ ชินวรรณ และคนอื่นๆ, *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ : แนวคิด ทฤษฎี และกรณีศึกษา*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), น. 56.

¹³ “Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation.” [On-line]. Available: <http://www.nato.int/docu/basicxt/fndact-a.htm>.

เจมส์ เอ็น รอสเนา (James N. Rosenau) ได้นิยามความหมายของผลประโยชน์แห่งชาติอย่างกว้างๆ ไว้ว่า ผลประโยชน์แห่งชาติหมายถึง สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชาติในการดำเนินความสัมพันธ์กับต่างประเทศ¹⁴

ฮานส์ เจ มอร์เกนธอว์ (Hans J. Morgenthau) อธิบายว่า เป้าประสงค์ของนโยบายต่างประเทศ คือ ผลประโยชน์แห่งชาติ โดยผลประโยชน์แห่งชาติจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของรัฐบาลโดยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางการเมืองและวัฒนธรรมของรัฐบาลนั้นๆ และยังได้ให้คำนิยามผลประโยชน์แห่งชาติในรูปของอำนาจว่าชาติต่างๆ จะแสวงหาเพื่อใช้อำนาจนั้นปกป้องหรือแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติของตนต่อไป

โจเซฟ ฟรังเคิล (Joseph Frankel) อธิบายว่าผลประโยชน์แห่งชาติหมายถึง การที่รัฐมุ่งหวังที่จะปกป้องอธิปไตยและความดำรงอยู่ของชาติไว้ทุกวิถีทาง รวมทั้งการเสริมสร้างเกียรติภูมิความมั่นคง และการอยู่รอดโดยปราศจากการคุกคามจากศัตรูภายนอก ผู้นำรัฐจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลัก และดำเนินนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อรัฐทั้งทางตรงและทางอ้อมให้มากที่สุด¹⁵

ชาร์ล โอ เลิร์ช และอับดุล เอ ซาอิด (Charles O. Lerche & Abdul A. Said) กล่าวถึงหน้าที่และความสำคัญของผลประโยชน์แห่งชาติว่ามีอยู่ 2 ประการ ประการแรกคือ เป็นแนวในการวางทิศทางนโยบายของรัฐต่อสภาพแวดล้อมการเมืองระหว่างประเทศ และประการที่สอง คือ เป็นพื้นฐานให้แก่รัฐในการเลือกกระทำการใดๆ จากทางเลือกหลายๆ ประการเมื่อรัฐเผชิญกับเหตุการณ์ที่ต้องมีการตอบสนองในขณะนั้น โดยผลประโยชน์แห่งชาติจะเป็นเครื่องชี้แนะแนวทางให้แก่รัฐในการกำหนดนโยบายต่างประเทศทั้งในระยะยาวและระยะสั้น¹⁶

¹⁴ James N. Rosenau, "National Interests", In David L. Sills (ed.), International Encyclopedia of the Social Science, (New York : The Macmillan Company & the Free Press, 1968), p. 34.

¹⁵ Joseph Frankel, International Relations in Changing World, (Oxford: Oxford University Press, 1979), p. 86.

¹⁶ Lerch and Said, Concept of International Politics in Global Perspective, 4th ed., (New Jersey : Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1995), p. 28.

โดนัลด์ อี นูชเทอร์เลน (Donald E. Nuechterlein) ได้ศึกษาแนวคิดเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติของสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 1980 และได้แสดงทัศนะว่าผลประโยชน์แห่งชาติอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามระดับความเข้มข้นของผลประโยชน์ (Intensity of Interest) การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกหรือการเปลี่ยนแปลงของการเมืองภายใน สำหรับผลประโยชน์แห่งชาติโดยพื้นฐานที่ผู้มีอำนาจมักจะนำมาพิจารณามีอยู่ 4 ประการ ดังนี้¹⁷

1. การปกป้องดินแดน (defense of homeland) เป็นการปกป้องประชากร อาณาเขตและสถาบันจากภัยคุกคามนอกประเทศ ถือเป็นผลประโยชน์ในด้านการป้องกันประเทศ

2. ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (economic well being) เพื่อส่งเสริมการค้าการลงทุน รวมถึงการปกป้องผลประโยชน์ของภาคเอกชนด้วย ผลประโยชน์ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจนี้ ถือว่ามีบทบาทมากขึ้นต่อการตัดสินใจของผู้นำประเทศต่างๆ เนื่องจากโลกปัจจุบันในยุคหลังสงครามเย็นมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ด้านนี้มากกว่าด้านอื่นๆ

3. ความมั่นคงระหว่างประเทศ (international security) เพื่อเสริมสร้างสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีสันติภาพ ข้อขัดแย้งระหว่างชาติจะได้รับการแก้ไขโดยสันติวิธี ทั้งนี้โดยยึดหลักของความมั่นคงร่วมกัน

4. การส่งเสริมอุดมการณ์และค่านิยมต่างๆ (ideology) อุดมการณ์และค่านิยมซึ่งเป็นที่ยอมรับในช่วงเวลาหนึ่งๆ และมีความต้องการเผยแพร่อุดมการณ์นั้นให้แก่ประเทศอื่นๆ เช่น ในยุคหนึ่งมีการแข่งขันกันเผยแพร่อุดมการณ์ประชาธิปไตยกับอุดมการณ์ของลัทธิคอมมิวนิสต์ ต่อมาเมื่อยุคสงครามเย็นสิ้นสุดผลประโยชน์ข้อนี้ก็ลดความสำคัญลงไป

จะเห็นได้ว่า ภัยคุกคามที่มีผลกระทบต่อผลประโยชน์พื้นฐานทั้ง 4 ประการ จะแตกต่างกันออกไปตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในช่วงเวลาที่เปลี่ยนไป การศึกษานโยบายต่างประเทศในเวลาใดเวลาหนึ่งนั้น จะต้องพิจารณาระดับความสำคัญของผลประโยชน์แห่งชาติด้วย เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญต่อผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศ ระดับความสำคัญของผลประโยชน์แห่งชาติอาจแบ่งตามการรับรู้ของผู้มีอำนาจตัดสินใจได้เป็น 4 ระดับ¹⁸

¹⁷ Donald E. Nuechterlein, *American Overcommitted : United State National Interests in the 1980s*, (Lexington : Kentucky, 1985), pp. 6-8.

¹⁸ Ibid., pp. 9-13.

1. ระดับสำคัญอย่างยิ่งยวด (survival interests) เป็นสถานการณ์ที่ผู้ตัดสินใจมองว่าเป็นอันตรายต่อความอยู่รอดของประเทศชาติซึ่งต้องตัดสินใจกระทำใดๆ อย่างฉับพลัน

2. ระดับสำคัญยิ่ง (vital interests) เป็นสถานการณ์ที่แตกต่างจากระดับสำคัญอย่างยิ่งยวดในด้านเวลา คือ ระดับแรกจะเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน แต่ในระดับที่สองนี้ยังพอมีเวลาสำหรับการตัดสินใจโดยการปรึกษาหารือกับพันธมิตร หรือดำเนินการเจรจาต่อรอง

3. ระดับที่สำคัญเป็นหลัก (major interests) เป็นสถานการณ์ที่ผู้ตัดสินใจมองเห็นว่าแม้สถานการณ์นั้นจะกระทบต่อผลประโยชน์แห่งชาติ แต่ผู้ตัดสินใจเห็นว่าควรใช้วิธีการเจรจาตกลงมากกว่า ซึ่งวิธีนี้อาจทำให้ประเทศต้องสูญเสียผลประโยชน์ไปบ้าง แต่ผู้ตัดสินใจก็มีความอดทนเพียงพอที่จะไม่ใช้การเผชิญหน้าในการแก้ปัญหา

4. ระดับสำคัญรองลงมา (peripheral or minor interests) เป็นสถานการณ์ที่จะมีผลกระทบเล็กน้อยต่อชาติโดยส่วนรวม ซึ่งผู้ตัดสินใจจะใช้เวลาในการรอคอยติดตามความเป็นไปของสถานการณ์อย่างไม่เร่งรีบ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะนำเอากรอบแนวคิดเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interests) ของฮานส์ เจ มอร์เกนธอร์ (Hans J. Morgenthau) และโจเซฟ ฟรังเคิล (Joseph Frankel) โดยเฉพาะการวิเคราะห์ผลประโยชน์แห่งชาติที่อยู่ในนโยบายต่างประเทศ หลักการทางทหาร หรือการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่จำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติเป็นสำคัญ มาใช้ในการวิเคราะห์ถึงผลประโยชน์แห่งชาติของนาโต้และรัสเซียในกรณีนี้ เพื่อศึกษาว่าผลประโยชน์ดังกล่าวส่งผลกระทบและมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์นาโต้และรัสเซียอย่างไร

3. ทฤษฎีสำนักระบบ (Realism)¹⁹

ทฤษฎีสำนักระบบเริ่มมีอิทธิพลตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 พร้อมกับบการก่อตั้งสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่ที่จริงแล้ว ความคิดแบบสำนักระบบที่อยู่นอกเหนือสาขานี้มีประวัติศาสตร์อย่างยาวนานตั้งแต่ 400-500 ปีก่อนคริสตกาล ซึ่งเป็นแนวคิดของนักปรัชญาอย่างน้อย 3 คนคือ

1. ทูซิดีเดส (Thucydides) นักประวัติศาสตร์ชาวกรีกโบราณ เขียนหนังสือ "The Peloponnesian War" เมื่อราว 430-400 ปีก่อนคริสตกาล ซึ่งแนวคิดสำนักระบบจากงานเขียนนี้ก็คือ

¹⁹ ไคริน เพ็ญเกษม, แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), น. 45-80.

มนุษย์เป็นสัตว์การเมือง ซึ่งมีความไม่เท่าเทียมกันทางด้านอำนาจและขีดความสามารถในการป้องกันตนเองและความครอบครองของผู้อื่น แต่รัฐต้องปฏิบัติตามระดับความสามารถและอำนาจที่ตนมีอยู่จึงจะอยู่รอดและรุ่งเรือง ถ้าไม่ทำเช่นนั้นจะพบกับอันตรายและอาจถูกทำลายหรือกล่าวโดยสรุปก็คือ ทัชชีดีเดส (Thucydides) เข้าใจว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีลักษณะอนาธิปไตย รัฐจะอยู่รอดก็โดยยึดหลักการและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับอำนาจ และสงครามเป็นตัวชี้ขาดขั้นสุดท้าย

2. นิโคโล มาคิอาเวลลี (Niccolo Machiavelli) นักทฤษฎีการเมืองชาวอิตาลีได้เสนอผลงานเรื่อง *The Prince* ในปี ค.ศ. 1532 ซึ่งมีสาระสำคัญว่า โลกมนุษย์ประกอบด้วยภัยอันตรายและโอกาส เพื่ออยู่รอดในโลก มนุษย์ต้องเข้าใจถึงอันตรายและต้องวางแผนในการป้องกัน และถ้าหวังจะเจริญรุ่งเรืองร่ำรวย มีอำนาจ มีเกียรติยศก็ต้องรู้จักหยิบฉวยโอกาสอย่างรวดเร็ว อย่างปราศจากเมตตา และอย่างเชี่ยวชาญกว่าคู่แข่งหรือศัตรู โดยตระหนักถึงอำนาจและผลประโยชน์ที่ฝ่ายตนจะได้รับ

ภายในโลกที่ยุ่งเหยิงและปราศจากศีลธรรมเช่นนี้ เขาจึงแนะนำให้ผู้นำต้องมีคุณสมบัติของสิงโตและสุนัขจิ้งจอกพร้อมๆ กัน โดยสิงโตจะมีอำนาจ มีพลัง มีความรอบคอบ เข้าใจถึงสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว สามารถคาดการณ์ล่วงหน้า สามารถเดาใจและทำทีของฝ่ายอื่น ไม่รอตั้งรับเหตุการณ์ แต่พร้อมที่จะขจัดภัยอันตรายจากประเทศเพื่อนบ้านหรือพร้อมที่จะทำสงครามก่อนอีกฝ่ายหนึ่ง (Pre-emptive war) ในขณะที่เดียวกันก็เป็นเหมือนสุนัขจิ้งจอกที่ฉลาดแกมโกง กล่าวคือแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองอย่างอำมหิตปราศจากเมตตา หากผู้นำไม่ฉลาด ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ไม่คล่องแคล่ว ก็จะมีพลาดโอกาสที่จะสร้างความได้เปรียบให้กับรัฐของตน อาจจะไม่เห็นภัยคุกคามตนเองและประเทศชาติ

นอกจากนี้ ผู้นำที่รับผิดชอบต้องไม่คำนึงถึงหลักการของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกที่ว่า ให้รักเพื่อนบ้าน เพื่อนมนุษย์ ใฝ่สันติภาพ หลีกเลียงสงครามเว้นแต่เป็นการป้องกันตนเอง แสวงหาแต่เป้าหมายที่ยุติธรรม แบ่งปันความมั่งมีให้กับผู้อื่น ประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม เป็นต้น ถ้าผู้นำยึดตามหลักศาสนาเช่นนี้จะสูญเสียทุกอย่าง จะขาดความรับผิดชอบต่อประชาชนของตน แต่ในทางตรงกันข้ามผู้นำต้องเข้าใจหลักการเมืองเรื่องอำนาจ (power politics) ต้องยึดคุณค่าสูงสุดของรัฐคือ เสรีภาพ เอกราช ความอยู่รอด

3. โทมัส ฮอบบส์ (Thomas Hobbes) นักกฎหมายและนักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษเขียนหนังสือชื่อ *Leviathan* ในปี ค.ศ. 1651 ฮอบบส์เสนอว่า เราจะเข้าใจชีวิตทางการเมืองได้ดีถ้าเราสมมติให้มนุษย์อยู่ภายใต้สภาวะธรรมชาติ (natural condition) ก่อนที่จะมีการจัดตั้งรัฐ

อธิปไตย โดยก่อนที่จะมีการจัดตั้งรัฐต่างๆ นั้น โลกอยู่ในสภาวะที่เรียกว่าสภาวะธรรมชาติ (state of nature) ซึ่งจริงๆ แล้วคือสภาวะสงคราม (state of war) ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เพราะว่าแต่ละคนเป็นอันตรายต่อคนอื่น ๆ ไม่มีใครสามารถมั่นใจในความมั่นคงและความอยู่รอดของตนเอง ทุกคนอยู่ในสภาพหวาดกลัวซึ่งกันและกัน ในโลกจึงปราศจากการอุตสาหกรรม ปราศจากวัฒนธรรม การเดินเรือ การผลิตสินค้า ไม่มีศิลปะ ไม่มีสังคม ดังนั้น คนจึงพยายามจะหนีออกจากสภาวะดังกล่าวให้เร็วที่สุด

ทางออกหรือทางแก้ไขปัญหาก็คือ การจัดตั้งและคงไว้ซึ่งรัฐอธิปไตย โดยทุกคนต้องเลิกกลัวซึ่งกันและกัน แล้วมาทำข้อตกลงเกี่ยวกับความมั่นคง มาสร้างรัฐ จัดตั้งรัฐบาลที่มีอำนาจหน้าที่อย่างเต็มที่ในการปกป้องมนุษย์จากความวุ่นวายภายในรัฐและจากการคุกคามของศัตรูต่างชาติ ภายใต้สภาวะความเป็นพลเมือง (civil condition) จะมีสันติภาพและระเบียบ ทำให้ทุกคนมีอิสระและมีโอกาสก้าวหน้า ในที่สุดจะมีความสุข มีการกินดีอยู่ดีที่เรียกว่า “ความผาสุก ความเป็นมงคล” (Felicity)

อย่างไรก็ตาม ในระบบรัฐต่างๆ ก็ยังมีสภาวะธรรมชาติระหว่างประเทศ (International state of nature) หรือทางสองแพร่งแห่งความมั่นคง (security dilemma) และความเป็นอนาธิปไตย (anarchy) ภายในแต่ละรัฐ รัฐอาจจะระดมความร่วมมือจากประชาชน รัฐอาจจัดหาอาวุธเพื่อป้องกันภัยจากภายนอก เมื่อรัฐทำหน้าที่ทางทหาร ประชาชนก็ไม่ต้องทำหน้าที่นี้ แต่ภายในระบบระหว่างประเทศก็ยังมีสงครามระหว่างรัฐ และไม่มีรัฐบาลโลกมาช่วยแก้ปัญหา

ทางแก้ปัญหาทางหนึ่งก็คือ ทำสนธิสัญญากำหนดความสัมพันธ์ระหว่างกัน กำหนดกฎหมายระหว่างประเทศที่รักษาสันติภาพของทุกประเทศ แต่ละรัฐจะเชื่อตามหรือปฏิบัติตามก็ขึ้นอยู่กับว่าจะเป็นผลดีต่อความมั่นคงและความอยู่รอดของตนเองเท่านั้น

กล่าวโดยสรุปก็คือ แนวคิดแบบสัจนิยมเน้นว่า รัฐ เป็นตัวแสดงหลัก (principle actor) ในการเมืองโลก และเมื่อวัตถุประสงค์ของการปกครองก็คือ ความอยู่รอดของชาติ (national survival) ในสภาพแวดล้อมที่มีแต่ความเป็นศัตรูกัน การแสวงหาอำนาจ จึงเป็นเป้าหมายของนโยบายต่างประเทศที่มีเหตุผลถูกต้องและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ อำนาจในที่นี้หมายถึง ความสามารถที่จะมีอิทธิพลเหนือ หรือเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตัวแสดงอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐอื่นๆ ให้เป็นไปในแนวทางที่ตนเองต้องการ หรืออีกในด้านหนึ่งก็คือ ความสามารถที่จะต่อต้านอิทธิพลจากภายนอกที่จะมาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตน เพราะฉะนั้นสิ่งที่รัฐจะทำได้ในการเมืองโลกก็คือ หน้าที่ในการอ้างไว้และเพิ่มพูนอำนาจของ

ตนเอง แนวความคิดว่าด้วยการช่วยเหลือตนเอง (Self-help) จึงเป็นหัวใจในฐานะที่เป็นแนวคิดเกี่ยวกับอธิปไตย

ในการศึกษาครั้งนี้ จะได้นำแนวคิดสัจนิยมของทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์นาโต้และรัสเซีย โดยเน้นที่เรื่องการแข่งขันทางอำนาจ และการแสวงหาความอยู่รอด กล่าวคือ แม้ว่าทั้งสองฝ่ายจะมีความร่วมมือกันในหลายๆ ด้าน แต่พฤติกรรมของทั้งสองฝ่าย เช่น การขยายสมาชิกนาโต้เข้าไปในยุโรปตะวันออก และความพยายามของรัสเซียที่จะคงอำนาจไว้ในยุโรปตะวันออก โดยเฉพาะกลุ่มเครือรัฐเอกราช (CIS) ได้แสดงถึงแนวความคิดแบบสัจนิยมอย่างชัดเจน โดยนักสัจนิยมที่สนับสนุนการขยายสมาชิกของนาโต้ได้อ้างถึงวัตถุประสงค์ทางด้านความมั่นคงในภูมิภาคเป็นหลัก ดังนี้²⁰

1. เพื่อเพิ่มพูนความมั่นคงในภูมิภาค เนื่องจากการเพิ่มสมาชิกใหม่จะยับยั้งไม่ให้รัสเซียหวนกลับเข้ามายึดดินแดนที่เคยครอบครองอีก หรือเข้ามาข่มขู่ประเทศอื่นๆ ในแถบนี้ เช่น ยูเครน ประเทศในแถบทะเลบอลติก ได้แก่ ลิทัวเนีย ลัตเวีย และเอสโตเนีย รวมทั้งประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคที่ไม่ได้เป็นสมาชิกนาโต้ เช่น ยูเครน อีกด้วย รัสเซียจำเป็นต้องตระหนักว่าการข่มขู่หรือการใช้กำลังต่อประเทศสมาชิกย่อมหมายถึงการโจมตีประเทศสมาชิกที่เหลือทั้งหมดตามมาตรา 5 ของสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ ซึ่งประเทศสมาชิกได้ลงนามที่กรุงวอชิงตัน ดีซี ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 4 เมษายน ค.ศ. 1949²¹

2. เพื่อควบคุมไม่ให้ประเทศยุโรปตะวันออกเหล่านี้ซึ่งมีความหวาดกลัวและหวาดระแวงรัสเซียในสมัยสงครามเย็น ถือโอกาสเอาเปรียบรัสเซียในช่วงที่อ่อนแอ

3. เพื่อป้องกันไม่ให้ประเทศยุโรปตะวันออกเพิ่มพูนกำลังทหารเองโดยสะสมอาวุธนิวเคลียร์เพื่อป้องกันตนเองอันจะนำไปสู่ความไม่สงบในภูมิภาค

4. เพื่อป้องกันไม่ให้ประเทศเหล่านี้รวมตัวกันจัดตั้งรับพันธมิตรใหม่

5. เพื่อกดดันให้รัสเซียไม่สามารถรักษาความมั่นคงของตนเองตามลำพัง แต่ต้องร่วมมือปรึกษาหารือและหาข้อตกลงกับนาโต้มากกว่าที่จะแข่งขันและเป็นศัตรูกัน

²⁰ Robert Jackson and George Sorensen, Introduction to International Relations, (New York : Oxford University Press Inc., 2003). อ้างถึงใน โครีน เฟื่องเกษม, แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, น. 91-92

²¹ The North Atlantic Treaty [On-line]. Available: <http://www.nato.int/docu/basicxt/treaty.htm>.

6. เพื่อส่งเสริมความมั่นคงในยุโรปตะวันออก และไม่ให้ประเทศเหล่านี้จะอยู่ในภาวะอันตรายในด้านความมั่นคง

ในขณะที่นักสังคมนิยมที่ต่อต้านการขยายสมาชิกของนาโต้²² มีแนวคิดว่าการขยายสมาชิกนาโต้

1) จะทำให้บรรยากาศความร่วมมือระหว่างโลกเสรีและโลกคอมมิวนิสต์หลังยุคสงครามเย็นถูกทำลายลง เนื่องจากการขยายสมาชิกนาโต้เข้าไปในยุโรปตะวันออกเป็นการคุกคามรัสเซีย ซึ่งก็แสดงออกถึงความวิตกกังวลในเรื่องการขยายสมาชิกนาโต้ และอาจทำให้รัสเซียเชื่อว่าสหรัฐอเมริกาสนใจแต่ผลประโยชน์ด้านความมั่นคงฝ่ายตน ไม่สนใจความรู้สึกของรัสเซีย และรัสเซียอาจมองได้ว่านาโต้มิได้เป็นพันธมิตรสำหรับป้องกันตนเองและไผ่สันติอีกต่อไป

2) จะสร้างความแตกแยกในบรรดาประเทศที่เคยเป็นบริวารของรัสเซีย กล่าวคือ ความแตกแยกระหว่างประเทศที่เข้าเป็นสมาชิกนาโต้ เช่น โปแลนด์ เช็ก สโลวัก และฮังการี กับประเทศที่อยู่นอกกลุ่มนาโต้ และประเทศที่อยู่นอกกลุ่มนาโต้จะเผชิญภัยมากขึ้นและจะรวมกลุ่มพันธมิตรของตนเองขึ้นมา

3) จะทำให้ความน่าเชื่อถือของนาโต้จะลดน้อยลง โดยเฉพาะความมุ่งมั่นที่จะปกป้องสมาชิกที่ถูกโจมตี ทั้งนี้เพราะประเทศสมาชิกใหม่ในยุโรปตะวันออกมีความเสี่ยงหลายประการ เช่น ตั้งอยู่ใกล้รัสเซีย เป็นศัตรูและเกลียดชังรัสเซียตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ เป็นประเทศที่มีปัญหาภายในมาก ทั้งปัญหาขัดแย้งทางด้านเชื้อชาติ ด้อยพัฒนาและขาดเสถียรภาพ จึงไม่สามารถเป็นสมาชิกที่เข้มแข็งและไว้วางใจได้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซีย ตั้งแต่ ค.ศ. 1997-2007: ปัญหาและอุปสรรคต่อการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงนั้น ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าและทบทวนวรรณกรรมต่างๆ โดยสามารถแบ่งเป็นหัวข้อต่างๆ ได้ดังนี้

²² โคริน เฟื่องเกษม, แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, น. 93-94.

1. การศึกษาไกล่เกลี่ยความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซียตั้งแต่ ค.ศ. 1997-2007 ภายหลังจากการลงนามใน Founding Act และการวิเคราะห์ความสำเร็จของกลไกดังกล่าว ผู้ศึกษาได้ทบทวนบทความเรื่อง “NATO and Russia: A Natural Partnership”²³ ของ Ulrich Brandenburg ซึ่งสรุปได้ว่า การลงนามใน Founding Act ระหว่างนาโต้และรัสเซียเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงในยุโรป อย่างไรก็ตาม การลงนามใน Founding Act และการจัดตั้งสภาความร่วมมือนาโต้-รัสเซีย (PJC) ไม่ได้หมายความว่านโยบายและมุมมองที่แตกต่างกันของทั้งสองฝ่ายจะหมดไปอย่างทันทีทันใด ทั้งนี้ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทั้งสองฝ่ายได้พัฒนาระบบการในการปรึกษาหารือกันอย่างเป็นระบบจากโอกาสที่ได้รับมานี้

บทความเรื่อง “Towards a New Strategic Partnership”²⁴ ของ Willem Master ได้วิเคราะห์ว่าเหตุการณ์ 9/11 ที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 2001 เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซียภายหลังจากเหตุการณ์ความขัดแย้งในสงครามโคโซโวเมื่อปี ค.ศ. 1999 เนื่องจากว่าทั้งสองฝ่ายมีภัยคุกคามร่วมกันและมีผลประโยชน์ร่วมกันในเรื่องการต่อต้านการก่อการร้าย ประกอบกับการขึ้นเป็นประธานาธิบดีของนายวลาดิมีร์ ปูติน เมื่อต้นปี ค.ศ. 2000 ได้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซีย และสหรัฐอเมริกากับรัสเซียดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่นาโต้ไม่อาจจะละเลยได้ก็คือ รัสเซียยังคงมีความปรารถนาให้นาโต้ปฏิบัติต่อตนเองในฐานะที่เป็นหุ้นส่วนที่มีอิทธิพล และมีสิทธิในองค์การความมั่นคงในยุโรป-แอตแลนติก รวมทั้งการกำหนดนโยบายการทหารและความมั่นคง ดังนั้น หากพันธมิตรไม่สามารถตอบสนองต่อความปรารถนาของรัสเซียได้ ก็อาจเกิดปฏิกิริยาตอบโต้อย่างรุนแรงจากรัสเซีย

บทความเรื่อง “The NATO-Russia Permanent Joint Council – Dialogue or Discord?”²⁵ ของ Oliver Meier, Otfried Nassauer และ Dmitri Trenin ซึ่งได้วิเคราะห์ว่า ตามหลักการนั้นการประชุมสภาความร่วมมือนาโต้-รัสเซีย (PJC) ควรจะเป็นการพบปะ ปรึกษาหารือ

²³ Ulrich Brandenburg, “NATO and Russia: A Natural Partnership,” *NATO Review*, No.4, Vol. 45, (July-August 1997), pp. 17-21.

²⁴ Willem Master, “Towards a New Strategic Partnership,” *NATO Review*, No.4, Vol. 49, (Winter 2001), pp. 19-21.

²⁵ Oliver Meier, Otfried Nassauer and Dimitri Trenin, “The NATO-Russia Permanent Joint Council – Dialogue or Discord?” *BITS Research*, 97.2, (September 1997).

ระหว่างตัวแสดงสองฝ่ายที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงในยุโรป และควรใช้โอกาสและใช้มาตรการต่างๆ ที่กำหนดไว้พัฒนาความเป็นหุ้นส่วนแบบ 16+1 ให้ไปสู่เจราจาปรึกษาหารือแบบเข้มข้น ในขณะเดียวกัน นาโต้และรัสเซียไม่ควรลังเลที่จะจัดการปัญหาต่างๆ ที่กระทบต่อความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายตั้งแต่เริ่มแรก โดยเฉพาะประเด็นโครงสร้างความมั่นคงของยุโรปในอนาคต การควบคุมอาวุธนิวเคลียร์และอาวุธตามรูปแบบธรรมดา และกลไกในการสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจ

2. การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซีย ที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายไม่สามารถเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ผู้ศึกษาได้ทบทวนรายงานการวิจัยเรื่อง “นโยบายรัสเซียที่มีต่อเนโท: ศึกษาเฉพาะกรณีการขยายตัวเนโทไปทางตะวันออก”²⁶ ของ ศาสตราจารย์ศิโรตม์ ภาคสุวรรณ ซึ่งได้ศึกษานโยบายและท่าทีของรัสเซียต่อการขยายตัวของนาโต้ไปทางยุโรปตะวันออกและยุโรปตอนกลาง ตั้งแต่สมัยสงครามเย็นจนถึงสมัยหลังสงครามเย็นสิ้นสุด จากงานเขียนฉบับนี้ทำให้ทราบว่า ประชาชนชาวรัสเซียส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจต่อปัญหาการขยายตัวของนาโต้เข้ามาในบริเวณดังกล่าว เนื่องจากสนใจแต่ปัญหาการกินดีอยู่ดีของตนเองมากกว่า ซึ่งตรงกันข้ามกับผู้นำของรัสเซียที่คัดค้านการขยายตัวดังกล่าวของนาโต้ เนื่องจากรัสเซียมองว่าเป็นการคุกคามความมั่นคงของรัสเซีย และเป็นการโดดเดี่ยวรัสเซียในเวทีโลก ซึ่งรัฐบาลรัสเซียได้เคยประกาศกร้าวว่า หากนาโต้รับประเทศในบอลติก ได้แก่ ประเทศลัตเวีย เอสโตเนีย และลิทัวเนียเข้าเป็นสมาชิกก็ย่อมเกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างรัสเซียและนาโต้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อนายวาเลดีมีร์ ปูติน ขึ้นมารับตำแหน่งประธานาธิบดีของรัสเซียขึ้น เขาได้พยายามหลีกเลี่ยงที่จะขัดแย้งกับสหรัฐอเมริกา ผู้นำของนาโต้และฝ่ายตะวันตก แต่ในอนาคตนั้น สิ่งที่น่าได้กังวลคือ หากผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์หรือพรรคเสรีประชาธิปไตยชนะการเลือกตั้งประธานาธิบดีในรัสเซียก็อาจจะต้องประสพกับการต่อต้านของรัสเซีย

เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลอย่างมากในนาโต้ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและรัสเซียจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซีย ผู้ศึกษาได้ทบทวนบทความเรื่อง “How to Confront

²⁶ ศิโรตม์ ภาคสุวรรณ, นโยบายรัสเซียที่มีต่อเนโท: ศึกษาเฉพาะกรณีการขยายตัวเนโทไปทางตะวันออก. (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543).

Russia's Anti-American Foreign Policy"²⁷ ของ Ariel Cohen ซึ่งวิเคราะห์ว่าความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและรัสเซียได้เสื่อมถอยลงตั้งแต่หลังความร่วมมือในเหตุการณ์ 9/11 เนื่องจากสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญในการดำเนินนโยบายไปที่สงครามต่อต้านการก่อการร้าย อิรัก อิหร่าน และตะวันออกกลาง จนละเลยรัสเซียที่กำลังจะกลับมาฟื้นคืนอำนาจ และการที่ผู้นำทางทหารและความมั่นคงเป็นผู้กำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัสเซีย ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีมุมมองว่ารัสเซียยังคงเป็นผู้แสดงบทบาทการถ่วงดุลอำนาจกับสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุที่รัสเซียไม่พอใจการดำเนินนโยบายของสหรัฐอเมริกา ได้แก่ การดำเนินนโยบายแบบฝ่ายเดียวของสหรัฐอเมริกา การขยายสมาชิกนาโต้ไปทางตะวันออก การที่สหรัฐอเมริกาไม่ปฏิบัติตามสนธิสัญญาเกี่ยวกับอาวุธนิวเคลียร์ และการที่ประเทศสมาชิกนาโต้ไม่ยอมให้สัตยาบันต่อสนธิสัญญา CFE สำหรับแนวทางในการแก้ไขปัญหา ผู้เขียนได้เสนอแนะว่า สหรัฐอเมริกาควรปรึกษาหารือกับบรรดาผู้นำของรัสเซีย เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความกระตือรือร้นของสหรัฐอเมริกาในการเกี่ยวข้องกับรัสเซีย โดยเฉพาะการหาข้อยุติในเรื่องการติดตั้งระบบขีปนาวุธป้องกันในยุโรปตะวันออก

นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังได้ทบทวนบทความเรื่อง "NATO and Russia: Sobering thoughts and practical suggestions"²⁸ ของ Dmitri Trenin ซึ่งได้กล่าวถึงมุมมองของรัสเซียที่มีต่อนาโต้ว่า เป็นองค์การที่มีความสำคัญต่อการดำเนินนโยบายของรัสเซีย โดยนาโต้นั้นเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของสงครามเย็น แต่ในขณะที่เดียวกันก็ปรารถนาจะมีความร่วมมือด้วยปัจจัยที่ทำให้รัสเซียยังคงสงวนความร่วมมือกับนาโต้และปฏิบัติต่อนาโต้เป็น "ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์" มากกว่าที่จะเป็น "หุ้นส่วน" นั้นมีอยู่ 3 ประเด็น คือ 1) ความเป็นไปได้ที่นาโต้จะรับจอร์เจียและยูเครนเข้าเป็นสมาชิกใหม่ 2) การที่สหรัฐอเมริกาเข้ามาใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการทหารในบัลแกเรียและโรมาเนีย และ 3) แผนการของสหรัฐอเมริกาในการติดตั้งขีปนาวุธป้องกันในโปแลนด์และสาธารณรัฐเช็ก นอกจากนี้บทความยังได้เสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว เช่น ในประเด็นการติดตั้งขีปนาวุธนั้นอาจจะสร้างโอกาสในการพัฒนาความ

²⁷ Ariel Cohen, "How to Confront Russia's Anti-American Foreign Policy," Backgrounder, The Heritage Foundation, No. 2048, June 27, 2007.

²⁸ Dmitri Trenin, "NATO and Russia: Sobering thoughts and practical suggestions," NATO Review, (Summer 2007).

ร่วมมือกับรัสเซียในด้านการต่อต้านการแพร่ขยายอาวุธทำลายล้างสูงได้ เช่น การใช้ระบบต่อต้านขีปนาวุธร่วมกัน แม้ว่าจะไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะสร้างความเชื่อมั่นต่อรัสเซียในเรื่องดังกล่าว แต่ก็มีประโยชน์กว่าการไม่ลงมือกระทำใดๆ เลย

3. แนวทางในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซีย ผู้ศึกษาได้ทบทวนรายงานการค้นคว้าเรื่อง “Engaging Russia as Partner and Participants: the Next Stage of NATO-Russia Relations”²⁹ ของ Robert E. Hunter และ Sergey M. Rogov ซึ่งวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะขอบเขตความร่วมมืออื่นๆ นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในสนาธานาโต้-รัสเซีย ที่ทั้งสองฝ่ายจะสามารถเกี่ยวพันกันได้อย่างสร้างสรรค์ได้มากยิ่งขึ้น ประเด็นสำคัญคือ ความพร้อมและความเหมาะสมที่จะนิยามความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซียใหม่ การค้นคว้าฉบับนี้มุ่งเน้นไปที่รัสเซียในฐานะเป็นตัวแสดงที่ยิ่งใหญ่มากขึ้นทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และเกี่ยวพันมากขึ้นในการรักษาความมั่นคงของยุโรปและบริเวณอื่นๆ ในอนาคต อีกประเด็นหนึ่งคือบทบาทของรัสเซียที่มีต่อการพัฒนานโยบายของฝ่ายตะวันตกและวิธีปฏิบัติการณ์ในบริเวณอื่นนอกเหนือจากยุโรป โดยเฉพาะ ตะวันออกกลางเอเชียกลาง และทรานส์คอเคซัส

จากการทบทวนวรรณกรรมต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาสามารถนำข้อมูลบางส่วนที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์มาใช้ในการต่อยอดการศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซีย ตั้งแต่ ค.ศ. 1997-2007: ปัญหาและอุปสรรคต่อการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง”

ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้และรัสเซีย ตั้งแต่ ค.ศ. 1997-2007 โดยจะแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 : ศึกษาภูมิหลังความสัมพันธ์นาโต้และรัสเซียหรือสหภาพโซเวียต ตั้งแต่ในสมัยสงครามเย็น และหลังสงครามเย็นสิ้นสุดจนถึงช่วงก่อนการลงนามใน “Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation” ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม ค.ศ. 1997

²⁹ Robert E. Hunter and Sergey M. Rogov, “Engaging Russia as Partner and Participants: the Next Stage of NATO-Russia Relations,” RAND Cooperation, 2004.

ส่วนที่ 2 : ศึกษาความสัมพันธ์นาโต้และรัสเซีย ตั้งแต่ ค.ศ. 1997-2007 โดยเฉพาะ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างนาโต้-รัสเซีย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้จะใช้วิธีวิจัยเอกสาร (document research) โดยการศึกษาจากทั้ง แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ดังนี้

1. เอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ แถลงการณ์ สุนทรพจน์ ถ้อยแถลง คำให้สัมภาษณ์ และการบรรยายของบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ

2. เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ เอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษในลักษณะที่เป็นบทความ บทวิเคราะห์ บทความที่ตีพิมพ์ในวารสาร นิตยสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ และสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ยังมีหนังสือ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์อื่นๆ

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาศึกษาและนำเสนอในลักษณะของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เป็นส่วนใหญ่

โครงสร้างของงานวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ประกอบไปด้วย 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ: กล่าวถึงที่มาและความสำคัญของการศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์นาโต้และรัสเซียตั้งแต่ ค.ศ.1997-2007: ปัญหาและอุปสรรคต่อการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง” วัตถุประสงค์ของการศึกษา ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา สมมติฐานที่ใช้ในการศึกษา แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา ขอบเขตของการศึกษา ระเบียบวิธีวิจัย โครงสร้างของงานวิจัย และข้อจำกัดในการศึกษาครั้งนี้

บทที่ 2 ภูมิหลังความสัมพันธ์นาโต้และรัสเซียหรือสหภาพโซเวียต: กล่าวถึงความสัมพันธ์ นาโต้และรัสเซียหรือสหภาพโซเวียตตั้งแต่สมัยสงครามเย็น จนถึงช่วงก่อนการลงนามใน “Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation” ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม ค.ศ. 1997

บทที่ 3 ความสัมพันธ์นาโต้และรัสเซียตั้งแต่ ค.ศ.1997-2007: กล่าวถึงหลักการขอบเขตของความร่วมมือและการปรึกษาหารือที่กำหนดไว้ใน Founding Act และกลไกความร่วมมือของทั้งสองฝ่าย เช่น สภาร่วมถาวร (Permanent Joint Council: PJC) และสภานาโต้-รัสเซีย (NATO-Russia Council: NRC) รวมทั้งสาขาของความร่วมมือระหว่างนาโต้และรัสเซียตั้งแต่ ค.ศ.1997-ปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากเหตุการณ์ 9/11

บทที่ 4 ความเป็นทวิภาคี ปัญหาและอุปสรรคของความสัมพันธ์นาโต้และรัสเซีย: กล่าวถึงปัญหา อุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อความสัมพันธ์นาโต้และรัสเซีย เช่น การขยายสมาชิกนาโต้ไปทางตะวันออก การปรับเปลี่ยนภายในองค์กรของนาโต้ ความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นตัวแสดงหนึ่งที่มีความสำคัญและอิทธิพลมากที่สุดในนาโต้ การแข่งขันทางด้านอิทธิพลระหว่างนาโต้และรัสเซียในบริเวณกลุ่มประเทศ CIS เป็นต้น

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ: จะเป็นการสรุปสาระสำคัญจากการศึกษาและพิสูจน์สมมุติฐานของการศึกษา และข้อเสนอแนะที่สามารถช่วยพัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือของทั้งสองฝ่าย

ข้อจำกัดของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้จะกระทำในประเทศไทย และจะใช้แหล่งข้อมูลเฉพาะภาษาไทยและภาษาอังกฤษเท่านั้น